

УДК 331.101.262:332.2021

В. Г. Кудлай, канд. екон. наук. доцент

*Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ АГРАРНОЇ СФЕРИ РЕГІОНУ (КИЇВСЬКА ОБЛАСТЬ)

У статті проаналізовано особливості формування та використання трудових ресурсів аграрної сфери регіону. Обґрунтовуються рекомендації щодо підвищення ефективності використання трудового потенціалу в аграрній сфері регіону.

Ключові слова: трудові ресурси, аграрна сфера, праця, заробітна плата.

Постановка проблеми. Перехід до ринкових відносин в аграрній сфері супроводжується економічною і соціальною розбалансованістю між формуванням і ефективним використанням трудових ресурсів та розвитком сільськогосподарського виробництва. Необхідно зазначити, що найгостріші проблеми пов'язані із зменшенням чисельності сільських мешканців та зайнятих у сільськогосподарському виробництві, низьким рівнем заробітної плати та доходів, а також конкурентоспроможності трудових ресурсів аграрної сфери, існуванням прихованого безробіття у зв'язку з сезонністю виробництва, погіршенням умов соціального забезпечення потребують адекватного вирішення як на макрорівні, так і на регіональному рівні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомий внесок у вивчення питань формування і ефективного використання трудових ресурсів аграрного сектору економіки зроблено відомими вітчизняними та зарубіжними вченими-економістами Л.І. Абалкіним [1], О.М. Бородіною [3], В.М. Гейцем [4], О.Ю. Єрмаковим [6], А.Е. Ільїним [7], Л.І. Михайловою [9], П.Т. Саблуком [2], Л.П. Червінською [13], О.Г. Шпикуляком [8], Штефаном фон Крамон-Таубаделем [11], В.В. Юрчишиним [3], К.І. Якубою [14] та ін.

Невирішені проблеми. Проте окремі питання, пов'язані з особливостями регіонального розвитку трудового потенціалу та його ефективного використання в аграрній сфері в сучасних умовах, залишаються ще недостатньо вивченими. Таким чином, очевидна необхідність досліджень у даному напрямку.

Мета дослідження – проаналізувати особливості формування та ефективного використання трудових ресурсів аграрної сфери Київської області, а також розробити рекомендації щодо підвищення ефективності використання трудового потенціалу в аграрній сфері регіону.

Основні результати дослідження. Київська область займає територію площею 28,1 тис. км², що становить майже 5% території України. В адміністративному відношенні область поділена на 25 районів та 13 міст обласного значення. За станом на 1 січня 2012 р. в області проживало 1719,5 тис. осіб, з яких 38,4% мешкало в сільській місцевості. На 1 січня 2012 р. щільність населення складала 61 особу на км² (по Україні – 76 осіб). В області перше місце за щільністю населення посідає Києво-Святошинський район, що пов'язано з його близьким розташуванням до Києва. За кількістю населення область посідає 10 місце (3,8% населення України). Більше половини населення області (53,9%) становлять жінки [12].

Київщина – провідна агропромислова область України. Майже 60% території області займають сільськогосподарські угіддя, що становить 1,7 млн га – це 4% сільгоспугідь України, з яких 1,4 млн га складає рілля, 0,14 млн га – пасовища, 0,12 млн га – сіножаті, 0,044 млн га – багаторічні насадження. На підприємствах Київської області виробляється 13% загальнодержавних обсягів молока, 12% м'яса, 9% цукру і майже 4% ковбасних виробів [12].

За обсягом сільськогосподарського виробництва Київщина протягом останнього десятиріччя посідає перше місце серед регіонів України. У структурі сільськогосподарської продукції переважає рослинництво (55,7%), в якому домінує виробництво картоплі і зернових. У тваринницькій продукції 65%, припадає на виробництво м'яса птиці, свинини, ВРХ, 18,2% – виробництво яєць. Трансформаційні зрушення, які відбулися за останні роки в області, вплинули на кількість та структуру сільськогосподарських підприємств за формами власності (табл. 1).

Таблиця 1

**Кількість сільськогосподарських підприємств
за організаційно-правовими формами**

Організаційно-правова форма господарювання	Роки					2010 р. до 2006 р., %
	2006	2007	2008	2009	2010	
Київська область						
Господарські товариства,	431	459	451	436	437	101,4
<i>в т.ч. у %</i>	18,6	23,2	23,7	23	23,5	126,3
Приватні підприємства,	169	172	153	157	157	92,9
<i>в т.ч. у %</i>	7,3	8,7	8,1	8,3	8,5	116,4
Виробничі кооперативи,	65	57	51	47	42	64,6
<i>в т.ч. у %</i>	2,8	2,9	2,7	2,5	2,3	82,1
Державні підприємства,	55	51	46	44	37	67,3
<i>в т.ч. у %</i>	2,4	2,6	2,4	2,3	2,0	83,3
Фермерські господарства,	1510	1163	1128	1157	1124	74,4
<i>в т.ч. у %</i>	65,3	58,8	59,4	61,0	60,6	92,8
Підприємства інших форм господарювання,	81	75	71	55	58	71,6
<i>в т.ч. у %</i>	3,5	3,8	3,7	2,9	3,1	88,6

Продовження табл. 1

Організаційно-правова форма господарювання	Роки					2010 р. до 2006 р., %
	2006	2007	2008	2009	2010	
Київська область						
Всього по області,	2311	1977	1900	1896	1855	80,3
<i>в т.ч. у %</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>x</i>
Україна						
Господарські товариства,	7545	7428	7879	7819	7769	103
<i>в т.ч. у %</i>	<i>13,1</i>	<i>12,7</i>	<i>13,3</i>	<i>13,7</i>	<i>13,8</i>	<i>105,3</i>
Приватні підприємства,	4112	4229	4326	4333	4243	103,2
<i>в т.ч. у %</i>	<i>7,1</i>	<i>7,2</i>	<i>7,3</i>	<i>7,6</i>	<i>7,5</i>	<i>105,6</i>
Виробничі кооперативи,	1373	1262	1101	1001	952	69,3
<i>в т.ч. у %</i>	<i>2,4</i>	<i>2,2</i>	<i>1,9</i>	<i>1,7</i>	<i>1,7</i>	<i>70,8</i>
Державні підприємства,	371	360	354	345	322	86,8
<i>в т.ч. у %</i>	<i>0,6</i>	<i>0,6</i>	<i>0,6</i>	<i>0,6</i>	<i>0,6</i>	<i>100</i>
Фермерські господарства,	42932	43475	43894	42101	41726	97,2
<i>в т.ч. у %</i>	<i>74,2</i>	<i>74,5</i>	<i>74,3</i>	<i>73,7</i>	<i>73,9</i>	<i>99,6</i>
Підприємства інших форм господарювання,	1525	1633	15035	1553	1481	97,1
<i>в т.ч. у %</i>	<i>2,6</i>	<i>2,8</i>	<i>2,6</i>	<i>2,7</i>	<i>2,6</i>	<i>100</i>
Всього,	57858	58387	59059	57152	56493	97,6
<i>в т.ч. у %</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

Джерело: розраховано за даними [12].

Аналіз даних табл. 1 свідчить, що за останні роки в досліджуваному регіоні спостерігається тенденція до зменшення кількості сільськогосподарських підприємств. Так, у 2010 р. їх налічувалося 1855, що на 19,7% менше порівняно з 2006 р. Зокрема, кількість приватних підприємств за досліджуваний період зменшилася на 7,1%, виробничих кооперативів – на 35,4, державних підприємств – на 32,7, фермерських господарств – на 25,6, інших – на 28,4% відповідно.

Аналіз сучасного стану соціально-економічних відносин на селі характеризується негативними явищами в цій сфері: різким зниженням чисельності сільського населення, низьким рівнем народжуваності, погіршенням вікової структури (понад 40% селян – пенсіонери, їх частка удвічі більша, ніж у місті), невідповідності кваліфікації спеціалістів потребам агропромислових підприємств (табл. 2, табл. 3).

Демографічна ситуація в сільській місцевості безпосередньо впливає на формування і функціонування трудових ресурсів сільськогосподарських підприємств. Депопуляційні процеси (смертність удвічі перевищує народжуваність) є одним із найбільш негативних чинників для подальшого розвитку економічних і соціальних процесів на селі.

Таблиця 2

**Динаміка основних демографічних характеристик
населення Київської області (на 1 січня)**

Роки	Всього населення, тис. осіб (на 1 січня)	Сільського (на 1 січня)		Природний приріст (скорочення) сіль- ського населення на 1000 осіб (за рік)
		тис. осіб	%	
1990	1947,6	888,8	45,6	-7,1
2000	1861,5	802,8	43,1	-15,2
2005	1778,9	728,8	41,0	-16,5
2006	1763,8	714,1	40,5	-15,3
2010	1721,8	669,7	38,9	-11,4
2011	1717,7	664,1	38,7	x
2011 р. до 1990 р.	88,8%	74,7%	84,8%	x

Джерело: розраховано за даними [12].

Таблиця 3

**Динаміка чисельності населення в Україні та Київській області
(на 1 січня)**

Показники	Україна					Київська область				
	Роки									
	2008	2009	2010	2011	2011 до 2008, %	2008	2009	2010	2011	2011 до 2008, %
Наявне населення всього, млн осіб	46,2	46,1	46,0	45,8	99,1	1,737	1,728	1,722	1,716	98,9
Постійне населення всього, млн осіб	46,19	46	45,8	45,6	98,7	1,732	1,722	1,716	1,712	98,8
Сільське населення всього, млн осіб	14,8	14,5	14,5	14,4	97,3	0,689	0,678	0,669	0,664	96,3
Частка сільського населення, %	32,0	31,5	31,5	31,4	98	39,6	39,2	38,9	38,7	97,7
Сільське населення в працездатному віці, млн осіб	8,2	8,16	8,12	8,09	98,7	0,373	0,369	0,366	0,364	97,59
Частка сільського населення в праце- здатному віці, %	55,4	56,3	56,01	56,2	101,4	54,14	54,42	54,71	54,4	100,48
Частка сільського населення у віці молодшому за пра- цездатний, %	17,59	17,42	17,33	17,25	98,07	15,23	15,21	15,29	15,3	100,46
Частка сільського населення у віці старшому за праце- здатний, %	26,97	26,77	26,70	26,56	98,48	31,02	30,75	30,55	30,24	97,49

Джерело: розраховано за даними [12].

Із даних табл. 3 видно, що загальне зменшення наявного населення в області порівняно з 2008 р. становить 21 тис. осіб, а сільського – 25 тис. осіб. Сільське населення в працездатному віці також зменшилось на 9 тис. осіб порівняно з даними 2008 р. Щодо частки сільського населення в працездатному віці у 2010 р., то в Україні вона дорівнювала 56,2%, а в Київській області на 1,8 процентного пункту менше. Частка сільського населення в молодшому за працездатний віці в Київській області майже на 2% більша за аналогічний показник в Україні. Частка сільського населення у віці старшому за працездатний в регіоні на 4% вища порівняно з аналогічним показником в Україні, що є негативним фактором при формуванні та розвитку трудових ресурсів. Досить висока частка старших за працездатний вік (30,24%) та низька частка молодших за працездатний вік (15,3%) є також свідченням несприятливої демографічної передумови для відтворення трудових ресурсів аграрної сфери регіону.

Дослідження трудового потенціалу аграрної сфери за економічною активністю також виявило певні особливості (табл. 4).

Таблиця 4

**Сільське населення Київської області за економічною активністю
(у віці 15–70 років, тис. осіб)**

Показники	Роки					2010 у % до 2006
	2006	2007	2008	2009	2010	
Економічно активне сільське населення, в тому числі:	325,3	322	320,7	313,7	306,5	94,22
працездатного віку	276,6	277,2	277,5	275,6	269,4	97,3
старше працездатного віку	48,7	44,8	43,2	38,1	37,1	76,1
Частка економічно активного сільського населення, %	38,56	37,97	37,94	38,15	37,5	97,25
Зайняті в сільській місцевості, в тому числі:	314,3	312,6	310,3	297,9	292,3	93,00
працездатного віку	266,7	267,8	267,1	260,2	255,2	95,69
старше працездатного віку	47,6	44,8	43,2	37,7	37,1	77,94
Частка зайнятого сільського населення, %	39,69	39,32	38,98	39,46	38,6	97,25
Безробітні в сільській місцевості, в тому числі:	11,0	9,4	10,4	15,4	14,2	129
працездатного віку	10,9	9,4	10,4	15,4	14,2	130,28
старше працездатного віку	0,1	-	-	-	-	-
Частка безробітного сільського населення, %	21,15	18,95	21,14	23,26	23,8	112,53
Економічно неактивне сільське населення, в тому числі:	197,7	191,6	181,4	175,9	171,8	86,89
працездатного віку	112,5	108,9	104,3	101,9	104,0	92,44
старше працездатного віку	85,2	82,7	77,1	74	67,8	79,58
Частка економічно неактивного населення	39,24	38,69	37,8	36,15	36,1	92,00

Джерело: розраховано за даними [12].

Так, чисельність сільського економічно активного населення Київської області протягом досліджуваного періоду зменшилась на 6%, при цьому чисельність зайнятих зменшилась на 7%. Негативним явищем є зростання чисельності безробітних на 29%, при цьому працездатного віку – на 30%.

Рівень економічної активності та зайнятості населення Київської області за місцем проживання характеризують дані табл. 5 та табл. 6.

Таблиця 5

**Рівень економічної активності населення Київської області
за місцем проживання, %**

	2000 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2010 р. до 2000 р., %
Міське	67,7	62,8	62,9	63,3	63,7	62	62,7	92,6
Сільське	56,0	62,7	62,2	62,7	63,9	64	64,1	114,5

Джерело: розраховано за даними [12].

Аналіз даних табл. 5 свідчить про позитивну динамку рівня економічної активності сільського населення. Так, у 2010 р. порівняно з 2000 р. відбулося зростання на 8,1% рівня економічної активності сільського населення області, при цьому цей показник на 2,6% вищий за відповідний показник в міських поселеннях. Показник рівня економічної активності в Київській області на 3,4% нижче порівняно з аналогічним показником в Україні, що є деструктивним фактором у розвитку трудових ресурсів регіону.

Таблиця 6

**Рівень зайнятості населення Київської області
за місцем проживання, %**

	2000 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.
Міське	57,2	57,3	57,9	58,4	59,0	55,8	57,1
Сільське	51,4	60,7	60,1	60,9	61,8	60,9	61,1

Джерело: розраховано за даними [12].

Слід відзначити позитивну динаміку рівня зайнятості сільського населення регіону протягом досліджуваного періоду на 9,7%, що є сприятливим чинником для ефективного господарювання в аграрній сфері Київської області, але цей показник на 1,6 % менший порівняно із середнім по Україні. У структурі зайнятих спостерігається зменшення питомої ваги найманих працівників, при цьому стрімко зростає частка працюючих у секторі самозайнятості. У секторі самозайнятості (особисті селянські господарства) працює майже кожна друга особа аграрної сфери регіону. Така ситуація впливає на те, що рівень безробіття в сільській місцевості у 2010 р. склав 4,6%, що на 4,3 процентних пункти менше порівняно з міськими поселеннями.

Порівняння чисельності зайнятих у сільському господарстві Київської області з аналогічним показником в Україні свідчить про найменшу як в аб-

солютному, так і у відносному значенні чисельності зайнятих у сільському господарстві області. Зокрема, частка зайнятих у сільському господарстві регіону на 7,5% менша, ніж в Україні, при цьому частка зайнятих в усіх сферах економіки області складає 3,7% до загальнонаціонального, а зайнятих у сільському господарстві лише 1,9%.

Аналіз даних табл. 7 свідчить про зменшення чисельності зайнятих в сільському господарстві як в абсолютному, так і у відносному значенні порівняно з іншими сферами економіки. При цьому протягом досліджуваного періоду в Київській області чисельність зайнятих у сільському господарстві зменшилась на 61,5%, а в Україні лише на 28,6%. Це свідчить, про значну диверсифікацію зайнятості в Київській області у зв'язку з технологічно-інноваційною та інвестиційною привабливістю столичного регіону, міграційним рухом сільського населення в столицю, де найвищий рівень оплати праці в цілому по Україні, та розподілом трудового потенціалу за галузями економіки і сферами зайнятості.

Таблиця 7

**Чисельність зайнятого населення
за видами економічної діяльності, тис. осіб**

	Роки				
	2000	2005	2008	2009	2010
Всього в економіці, в т.ч.	739,0	791	796,1	755,0	757,9
сільське господарство, мисливство, лісове господарство, рибальство, рибництво	156	102	76	71	60
в т.ч. у %	21,1	12,9	9,5	9,4	7,9
промисловість	158	160	151	139	136
будівництво	40	50	54	45	41
торгівля	106	154	173	169	172
транспорт і зв'язок	57	77	78	73	75
фінансова діяльність	7	11	17	17	16
державне управління	45	43	46	42	56
освіта	56	62	60	60	61
охорона здоров'я	57	59	57	56	59

Джерело: розраховано за даними [12].

Ключовим фактором, який впливає на ефективне використання трудових ресурсів аграрної сфери, є рівень оплати праці. Низький рівень заробітної плати призводить до зниження мотивації і продуктивності праці, що зумовлює масову трудову міграцію сільського населення та зростання тіньового сектору в економіці.

Дослідження свідчать, що розмір середньомісячної заробітної плати у працівників сільського господарства протягом досліджуваного періоду в середньому в півтора рази менше середнього показника в економіці області (табл. 8).

Таблиця 8

**Динаміка середньомісячної заробітної плати працівників
за видами економічної діяльності в Київській області, грн**

Показники	2000 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2010 р. до 2000 у %
Всього в економіці	241	811	1058	1362	1852	1987	2295	952
Сільське господарство	145	553	737	997	1434	1593	1820	1255
<i>в т.ч. у % до середньо- го рівня в економіці регіону</i>	<i>60,2</i>	<i>68,2</i>	<i>69,7</i>	<i>73,2</i>	<i>77,4</i>	<i>80,2</i>	<i>79,3</i>	<i>132</i>
Промисловість	357	1002	1284	1628	2150	2346	2836	794
Будівництво	248	963	1176	1513	1816	1404	1988	802
Торгівля	231	889	1070	1363	1990	1923	1930	836
Транспорт і зв'язок	459	1355	1733	2144	2822	3504	3930	856
Фінансова діяльність	312	955	1381	1798	2302	2191	2102	674
Державне управління	312	917	1358	1583	2253	2124	2398	769
Освіта	149	616	788	1041	1434	1564	1857	1246
Охорона здоров'я	143	517	677	925	1263	1313	1634	1143

Джерело: розраховано за даними [12].

При цьому рівень заробітної плати працівників сільського господарства Київської області є найвищим серед областей країни і перевищує середній показник у галузі на 30%.

Заробітна плата у 2010 р. працівників сільського господарства в Україні складала 63,9% до середнього рівня по економіці, в той же час у Київській області – 79,3% відповідно. Проте слід відзначити низький рівень заробітної плати працівників аграрної сфери порівняно з іншими галузями виробництва. Заробітна плата в сільському господарстві на 36% менше, ніж у промисловості.

На стимулювання продуктивної праці та відтворення трудових ресурсів сільськогосподарських підприємств негативний вплив має не лише низький рівень оплати праці, а й низька питома вага витрат на оплату праці у собівартості сільськогосподарської продукції (табл. 9). Цей показник є також найнижчим серед інших видів економічної діяльності.

Ми повністю підтримуємо думку професора В.М. Онегіної, що така ситуація пов'язана з монополістичною структурою ринку праці в сільській місцевості та подвійною експлуатацією працівників у сільському господарстві внаслідок нееквівалентно низьких цін на сільськогосподарську продукцію та невідповідності внеску у створену вартість оплати праці [10].

Аналіз структури доходів домогосподарств свідчить, що питома вага оплати праці в грошових доходах сільських мешканців складає 45%, що на 20 процентних пунктів менше, ніж у міських жителів. При цьому частка витрат на продукти харчування у сільських жителів складає 55% від цієї оплати, а в міських – на 7% менше.

Таблиця 9

Питома вага витрат на оплату праці та відрахування на соціальні заходи у виробництві сільськогосподарської продукції в сільськогосподарських підприємствах, %

Витрати	2005р.		2008р.		2009р.		2010р.	
	На оплату праці	Відрахування на соціальні заходи	На оплату праці	Відрахування на соціальні заходи	На оплату праці	Відрахування на соціальні заходи	На оплату праці	Відрахування на соціальні заходи
Київська область								
У с/г виробництві	12,3	1,4	9,6	2,3	9,1	2,7	9,0	3,1
Рослинництві	14,0	1,6	11,6	2,8	10,0	2,9	9,0	3,2
Тваринництві	10,9	1,2	8,0	1,9	8,4	2,6	9,0	3,1
Україна								
У с/г виробництві	14,4	1,7	10,7	2,6	9,7	2,9	9,1	3,2
Рослинництві	13,7	1,6	10,2	2,5	9,3	2,8	8,6	3,1
Тваринництві	15,6	1,8	11,8	2,8	10,7	3,2	10	3,6

Джерело: складено за даними [12].

Висновки. Таким чином, аналіз та оцінка сучасних особливостей формування та використання трудових ресурсів аграрної сфери Київської області свідчить про необхідність застосування системного підходу при обґрунтуванні перспективних напрямів розвитку трудового потенціалу. Безперечно, кардинальне покращення рівня життя сільських працівників можливе лише за умов нарощування обсягів виробництва та доходності сільськогосподарських підприємств. Тому питання ефективного використання трудових ресурсів потрібно розглядати в контексті розвитку аграрного виробництва. Ми повністю підтримуємо думку А.І. Доценко, що для відродження українського села і збереження людського потенціалу необхідний комплексний системний підхід та розробка нової стратегії розвитку [5]. Основним орієнтиром при обґрунтуванні стратегії розвитку трудових ресурсів аграрної сфери повинна бути соціально орієнтована аграрна політика як на національному, так і на регіональному рівні.

Пріоритетним напрямом може стати активна державна підтримка диверсифікації зайнятості сільських працівників. Таким чином, розв'язання проблеми ефективного використання трудового потенціалу сільських мешканців може бути вирішена шляхом державного стимулювання розвитку підприємницької діяльності у напрямі агротуристичної діяльності ("зелений", або аграрний, туризм), розвитку несільськогосподарських галузей виробництва, а також виробничих, обслуговуючих кооперативів. Серед важливих аспектів, які потребують негайного вирішення, є реанімація та розвиток виробничої і соціальної інфраструктури села, яка безпосередньо впливає на

формування повноцінного життєвого середовища на селі. До соціально-економічних перетворень на селі, відновлення інфраструктурних об'єктів необхідно залучати як державні, так і приватні інвестиції. Підвищення престижності аграрної праці можливе лише за умови зростання заробітної плати в сільському господарстві принаймні до середнього рівня в економіці; підвищення тарифних ставок по основних професійно-кваліфікаційних групах, міжпосадових тарифів, розмірів соціальних виплат, пільг, пенсійного забезпечення зайнятих у сільськогосподарському виробництві.

1. *Абалкин Л.И.* Вольное экон. о-во России / Л.И. Абалкин // Избр. труды : в 4 т. Т. 3. – М. : Экономика, 2000. – 799 с.
2. Аграрна реформа в Україні / [П.І. Гайдуцький, П.Т. Саблук, Ю.О. Лупенко, та ін. ; за ред. П.І. Гайдуцького] ; Нац. наук. центр "Ін-т аграр. економіки". – К. : ННЦ "ІАЕ", 2005. – 422 с.
3. *Бородіна О.* Сільський розвиток в Україні : проблеми становлення / О. Бородіна, І.Прокопа // Економіка України. – 2009. – № 4. – С.74–85.
4. *Геєць В.М.* Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку : моногр. / В.М. Геєць. – К. : Ін-т економіки та прогнозування ; Фенікс, 2003. – 1008 с.
5. *Доценко А.І.* Сільське розселення в Україні: динаміка та структура / А.І. Доценко ; РВПС України НАН України. – К. : Фенікс, 2010. – 288 с.
6. *Єрмаков О.Ю.* Формування і ефективність використання трудових ресурсів в сільськогосподарських підприємствах : моногр. / О.Ю. Єрмаков, О.В. Величко. – К. : Аграр Медіа Груп, 2010. – 174 с.
7. *Ильин А.Е.* Совершенствование системы премирования в сельскохозяйственных организациях / А.Е. Ильин, Г.В. Ильина, Н.С. Максимов // Экономика сельского хозяйства и перерабатывающих предприятий. – 2007. – № 8. – С. 83–85.
8. *Малік М.Й.* Кадровий потенціал аграрних підприємств : управлінський аспект / М.Й. Малік, О.Г. Шпикуляк. – К. : ННЦ "ІАЕ", 2005. – 370 с.
9. *Михайлова Л.І.* Економічні основи формування людського капіталу в АПК / Л.І. Михайлова. – Суми : Довкілля, 2003. – 326 с.
10. *Онегіна В.М.* Гідна праця – головний соціально-економічний імператив трансформації / В.М. Онегіна // Трансформація сільського господарства та села / за ред. Ю.Е. Губені. – Л. : ЛНАУ, 2010. – 416 с.
11. Сільське господарство України: криза та відновлення / за ред. Ш. фон Крамона-Таубаделя, С. Дем'яненка, А. Куна. – К. : Гарант-Сервіс, 2004. – 207 с.
12. Статистична інформація [Електронний ресурс] / Держкомстат України. Головне управління статистики у Київській області. – Режим доступу : www.oblstat.kiev.ua

13. Червінська Л.П. Мотивація трудової діяльності в аграрній сфері / Л.П. Червінська. – К. : ПАРАПАН, 2003. – 322 с.
14. Якуба К.І. Життєвий і трудовий потенціал сільського населення України : теорія, методологія, практика / К.І. Якуба. – К. : ІАЕ УААН, 2007. – 362 с.

Транслітерований список джерел

1. Abalkin L.I. Vol'noe jekon. o-vo Rossii / L.I. Abalkin // Izbr. tr. : v 4 t. T. 3. – M. : Jekonomika, 2000. – 799 s. [in Russian]
2. Agrarna reforma v Ukrai'ni / [P.I. Gajduc'kyj, P.T. Sabluk, Ju.O. Lupenko, ta in. ; za red. P.I. Gajduc'kogo] ; Nac. nauk. centr "In-t agrar. ekonomiky". – K. : NNC "IAE", 2005. – 422 s. [in Ukrainian]
3. Borodina O. Sil's'kyj rozvytok v Ukrai'ni : problemy stanovlennja / O.Borodina, I.Prokopa // Ekonomika Ukrai'ny. – 2009. – № 4. – S.74–85.
4. Gejec' V.M. Ekonomika Ukrai'ny: strategija i polityka dovgostrokovogo rozvytku : monogr. / V.M. Gejec'. – K. : In-t ekonomiky ta prognozuvannja ; Feniks, 2003. – 1008 s. [in Ukrainian]
5. Docenko A.I. Sil's'ke rozselennja v Ukrai'ni: dynamika ta struktura / A.I.Docenko ; RVPS Ukrai'ny NAN Ukrai'ny. – K. : Feniks, 2010. – 288 s. [in Ukrainian]
6. Jermakov O.Ju. Formuvannja i efektyvnist' vykorystannja trudovyh resursiv v sil's'kogospodars'kyh pidpryjemstvah : monogr. / O.Ju.Jermakov, O.V.Velychko. – K. : Agrar Media Grup, 2010. – 174 s. [in Ukrainian]
7. Il'in A.E. Sovershenstvovanie sistemy premirovanija v sel'skohozjajstvennyh organizacijah / A.E.Il'in, G.V.Il'ina, N.S.Maksimov // Jekonomika sel'skogo hozjajstva i pererabatyvajuvih predprijatij. – 2007. – № 8. – S. 83–85. [in Russian]
8. Malik M.J. Kadrovij potencial agrarnyh pidpryjemstv : upravlins'kyj aspekt / M.J. Malik, O.G.Shpykuljak. – K. : NNC "IAE", 2005. – 370 s. [in Ukrainian]
9. Myhajlova L.I. Ekonomichni osnovy formuvannja ljuds'kogo kapitalu v APK / L.I.Myhajlova. – Sumy : Dovkillja, 2003. – 326 s. [in Ukrainian]
10. Onegina V.M. Gidna pracja – golovnyj social'no-ekonomichnyj imperativ transformacii' / V.M.Onegina // Transformacija sil's'kogo gospodarstva ta sela / za red. Ju.E.Gubeni – L. : LNAU, 2010. – 416 s. [in Ukrainian]
11. Sil's'ke gospodarstvo Ukrai'ny: kryza ta vidnovlennja/ za red. Sh. fon Kramona-Taubadelja, S. Dem'janenka, A. Kuna. – K. : Garant-Servis, 2004. – 207 s. [in Ukrainian]
12. Statystyčna informacija [Elektronnyj resurs] / Derzhkomstat Ukrai'ny. Golovne upravlinnja statystyky u Kyi'vs'kij oblasti. – Rezhym dostupu : www.oblstat.kiev.ua
13. Chervins'ka L.P. Motyvacija trudovoi' dijal'nosti v agrarnij sferi / L.P.Chervins'ka. – K. : PARAPAN, 2003. – 322 s. [in Ukrainian]

14. Jakuba K.I. Zhyttjevyj i trudovyj potencial sil's'kogo naselennja Ukrai'ny : teorija, metodologija, praktyka / K.I. Jakuba. – K. : IAE UAAN, 2007. – 362 s. [in Ukrainian]

Отримано 15.03.12

V. G. Kudlay, канд. екон. наук. доцент

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ И ИСПОЛЬЗОВАНИЯ
ТРУДОВЫХ РЕСУРСОВ АГРАРНОЙ СФЕРЫ КИЕВСКОЙ ОБЛАСТИ

В статье проанализированы особенности формирования, а также использования трудовых ресурсов аграрной сферы региона. Обосновываются рекомендации повышения эффективности использования трудового потенциала в аграрной сфере региона.

Ключевые слова: трудовые ресурсы, аграрная сфера, труд, заработная плата.

V. G. Kudlay, Candidate of Econ. Sciences, Docent

SPECIFICATIONS OF FORMATION AND USAGE OF LABOR
RESOURCES OF THE AGRARIAN SPHERE OF REGION

The article analyzes the features of formation and usage of labor resources of agrarian sphere of region. Are substantiated the recommendations on improving the efficiency of usage of labor potential in the agrarian sphere of region.

Key words: labor resources, agrarian sphere, labor, salary.